

Олевський Тарас
аспірант педагогічного факультету,
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»

Матковський Андрій
аспірант педагогічного факультету,
Рівненського державного гуманітарного університету

Науковий керівник:
Красовська Ольга Олександрівна,
д.п.н., професор кафедри теорії та методик початкової освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет
імені академіка Степана Дем'янчука»

ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У СУЧАСНИХ УМОВАХ РОЗБУДОВИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

З утвердженням Україною незалежності було проголошено необхідність її побудови як правової держави, орієнтованої на загальнолюдські цінності. Це стало принциповим напрямом розвитку України на засадах демократії, пріоритетності прав людини, необхідною передумовою повноцінного входження нашої країни до світової та європейської спільноти.

Україна як суверенна держава вже має ціле покоління своїх громадян, що зросло за період її незалежності. Цьому новому поколінню незалежної України належить продовжувати розбудову розвиненого демократичного українського суспільства та утвердження принципів верховенства права. Наша держава приєдналася до міжнародних угод, що встановлюють загальновизнані міжнародні стандарти у сфері прав і свобод людини та громадянина. Успішною умовою втілення в життя закладених у цих документах принципів і норм є правова освіченість молодих громадян України, що включає відповідні знання і правильне розуміння права, вміння використовувати ці знання на практиці та застосовувати правові засоби захисту порушених прав та законних інтересів. На особливу увагу з точки дотримання прав і свобод людини заслуговує становище української молоді як важливої вікової та соціальної категорії громадян.

Серед актуальних проблем, що їх висунуло сьогодення незалежної України перед педагогами, юристами, психологами та працівниками різних державних і громадських інституцій, гостро постала проблема правової освіти та виховання дітей і молоді, як складова комплексної програми навчання і виховання національної системи освіти. Оновлення змісту освіти, впровадження нових пріоритетних напрямів, основних шляхів реформування, нових підходів, виховних систем, форм і методів навчання і виховання та пошуку шляхів і засобів їх реалізації, як наголошується в «Державній національній програмі

«Освіта. Україна ХХІ століття», - важлива ланка в реформуванні «освіти в Україні і передбачає приведення його у відповідність з сучасними потребами особи і суспільства».

Правова освіта виступає засобом отримання правових знань та практичних навичок, інструментом підвищення загального рівня правової культури у суспільстві та формування високої правосвідомості молодих громадян нашої держави. Національна програма правової освіти населення своїми завданнями визначає підвищення рівня правової підготовки населення, насамперед студентської та учнівської молоді [7].

Реалізація завдань правової освіти, як слушно зауважує В. Андрейцев, має впроваджуватися «з урахуванням сучасних вимог до державотворення і правового забезпечення всієї гами людської діяльності, вироблення підходів до її усвідомлення і сприйняття як елементу державної політики, складової соціального прогресу, утвердження верховенства права і закону, прав людини і громадянина, впровадження цивілізованих форм суверенітету, територіальної цілісності й національної безпеки України» [1].

Сутність поняття «правова освіта», «правовиховна робота» тривалий час залишалась поза увагою держави, системи освіти. У сучасному українському суспільстві актуальність правової освіти та правового виховання студентської молоді великою мірою зумовлюється потребою державотворчих процесів на засадах гуманізму, демократії, соціальної справедливості, власне процесом відродження нації.

Питання становлення та розвитку правової освіти в Україні досліджували українські науковці, зокрема: питання стану правничої освіти в Україні – Ю. Шемшученко, В. Андрейцев, В. Сущенко, С. Савченко, Г. Мурашиний; підготовку викладачів правознавства для освітньої галузі – Б. Андрусишин; науково-теоретичне обґрунтування правової освіти розробляли: В. Денисов, П. Рабинович, В. Семенов, І. Усенко, Л. Заблоцька, І. Котюк, О. Пометун; формування правосвідомості молоді у закладах професійної освіти – Н. Ткачова; соціально-педагогічну профілактику правопорушень важковиховуваних учнів – В. Оржеховська, В. Пастухов, В. Терещенко; формування уявлень у підлітків про права та обов'язки – І. Васильківська, В. Вітвицька, С. Керенко.

У практиці правового забезпечення освітянських закладів крім педагогічних використовуються провідні положення теорії правознавства. В наукових працях вчених, педагогів та психологів особливе значення надається гуманістичному підходу до формування в учнів правової культури, що передбачає поєднання правових знань та правової поведінки (Г. Балл, С. Гончаренко, І. Зязюн, М. Костицький, В. Кремень, В. Медведєв, Н. Ничкало, С. Яковенко), висвітлюється психологічний досвід з проблеми засвоєння учнями правових знань (О. Асмолов, Б. Братусь, Л. Коган, І. Кон, О. Леонтєв, В. Шатенко, А. Титаренко), наголошується необхідність створення психологічних умов формування правосвідомості учнів, необхідності використання інноваційних педагогічних технологій (В. Кондратенко,

В. Моляко, Л. Одерій, В. Оржеховська, В. Орлов, С. Сисоєва, Н. Ткачова, В. Якубовський).

Зміст правової освіти – це бажаний результат, якого повинна досягти особа в процесі навчальної діяльності і який полягає в оволодінні нею системою знань, умінь і навичок, досвідом практичної діяльності, громадських, світоглядних і професійно значущих особистих якостей.

Зміст правового навчання – це засіб, за допомогою якого досягається результат правової освіти. Він є змістом і структурою навчальної інформації, що опановується студентом, відображається у освітньо-професійних програмах підготовки, навчальних планах, програмах навчальних дисциплін, підручниках, посібниках, інших дидактичних матеріалах. Крім того, до змісту правової освіти відносять комплекс практичних задач, завдань і вправ, що забезпечують формування професійних і навчальних умінь і навичок, первинного досвіду громадської діяльності.

При виборі форм надання правової освіти педагог повинен враховувати ознаки громадянського суспільства:

- вільні відносини між суб'єктами громадянського суспільства;
- цінування громадянських прав вище за державні закони;
- забезпечення прав і свобод особистості, можливостей реалізації її інтересів і прагнень, політичного, ідеологічного плюралізму;
- саморегуляція відносин між людьми, їх асоціаціями та добровільними об'єднаннями на основі соціальних і психічних норм регуляторів суспільного життя;
- багатство соціальних ініціатив;
- збереження відповідних традицій, культури тощо.

Вимоги до змісту вищої освіти визначаються державою і змінюються відповідно до зміни рівня правового розвитку суспільства. Згідно ст. 15 Закону України «Про вищу освіту»: «Державні стандарти освіти встановлюють вимоги до змісту, обсягу і рівня освітньої та фахової підготовки в Україні. Вони є основою оцінки освітнього та освітньо-кваліфікаційного рівня громадян незалежно від форми одержання освіти» [3].

У концепції правової освіти повинні бути сфокусовані також елементи економіки і соціальної психології, наукової теорії і соціальної практики. Тобто, загальнодержавна концепція має носити комплексний характер. Вважаємо, що за умови вмілої реалізації таких основних концептуальних положень, які повинні скласти частину комплексної системи, можна ефективно вирішувати проблему правової освіти і виховання.

Головні завдання правової освіти та виховання студентської молоді ми визначаємо:

- чітко окреслена цілеспрямованість і безперервність навчально-виховного процесу в межах навчального закладу, позааудиторної роботи зі студентами;
- розширення і поглиблення правових знань, формування у свідомості студентів переконань та вироблення практичних умінь і навичок їх застосування;
- формування усвідомлення наслідків будь-яких порушень правопорядку;

- врахування особливостей умов конкретного регіону;
- використання принципів зв'язку з життям, комплексного підходу до виховання, забезпечення єдності свідомості та поведінки;
- поєднання поваги до особистості з вимогливістю;
- опора на позитивне в особистості;
- врахування вікових та індивідуальних особливостей студентської молоді;
- уміле поєднання з принципами і методів виховання - переконання, прикладу, привчання, створення спеціальних виховних ситуацій, а також в разі крайньої необхідності примусу та покарання;
- використання нагромадженого вітчизняного та зарубіжного теоретико-методологічного надбання та практичного досвіду (розробка спеціальних пам'яток, листівок, плакатів, буклетів та іншої наочної агітації);
- єдність зусиль державних і громадських інституцій.

Крім того, правова освіта та виховання вимагають впливу на особистість через оптимальний вибір змісту, форм, методів та чіткої структури навчально-виховного процесу. Тільки комплексний підхід забезпечить успіх на цій ділянці роботи з участю висококваліфікованих педагогів, спеціалістів-практиків.

Аналіз стану проблеми, що вивчається в практиці вищих навчальних закладів, та проведені нами дослідження у Міжнародному економіко-гуманітарному університеті та Рівненському державному аграрному коледжі дозволили визначити педагогічні умови, які дають можливість підвищити ефективність правової освіти студентської молоді. Однією з педагогічних умов успішного надання правової освіти студентам вищих навчальних закладів є вдале використання методів і форм організації спільної діяльності студентів, яке сприяє формуванню громадянських якостей. Правова освіта та виховання молоді мають державне значення, а тому вони повинні реалізувати не лише освітню функцію, але й обов'язково орієнтуватися на практично-виховну спрямованість.

З метою підвищення рівня правової культури та свідомості молоді щорічно проводяться правоосвітні виховні заходи, серед яких: місячник правових знань, тиждень правових дисциплін, огляди, конкурси. Викладацький колектив юридичного відділення аграрного коледжу здійснює щомісячний моніторинг правоосвітніх заходів, веде фотолітопис. Серед методів впливу на свідомість, почуття і волю в контексті виховання громадянськості студентів, з урахуванням особливостей юнацького віку, були використані наступні: розповідь, пояснення, роз'яснення, бесіда, діалог, диспут, переконання, приклад. Головним інструментом методів цієї групи є слово. Зокрема було проведено бесіди на теми: «Що таке правова освіта?», «Риси громадянської особистості», та ін.

Одним із напрямків роботи з реалізації Програми правової освіти населення на 2020-2025 роки є правове інформування мешканців міста. Саме тому на базі Міжнародного економіко-гуманітарного університету та Рівненського державного аграрного коледжу працює юридична консультація, де кращі студенти та викладачі надають безкоштовну правову допомогу малозабезпеченим мешканцям міста, студентам.

Важливим для нашого дослідження є впровадження ефективних форм взаємодії педагога і студента на засадах співробітництва. Співробітництво – це спільна діяльність педагога та студента для досягнення загальних цілей. Саме тому, обираючи конкретні методи навчання та виховання, педагоги враховували цілі, зміст і особливості виховання студентів як громадян України у сучасних умовах розбудови громадянського суспільства; методично оптимально поєднували конкретні обставини й умови навчально-виховного процесу в коледжі та університеті.

Виявляючи активну громадську позицію, студенти Рівненського державного аграрного коледжу запровадили програму залучення волонтерів для допомоги дітям-сиротам та участі у проекті «Служіння заради миру». До неї було включено такі заходи:

1. Проведення лекції на тему: «Служіння заради миру».
2. Участь у тренінгах для роботи з дітьми-сиротами.
3. Робота круглого столу із залучення спеціаліста-психолога на тему: «Психологічні аспекти сирітства».
4. Бесіда з юристом Рівненського будинку дитини щодо проблем сирітства та можливості надання допомоги зазначеному закладу.
5. Знайомство та відвідання Рівненського будинку дитини. Участь у святкуванні Дня захисту дитини та надання спонсорської допомоги Рівненському будинку дитини.
6. Проведення конференції із залученням спеціалістів-юристів на тему: «Організаційно-правові засади усиновлення».
7. Залучення громадськості до подолання проблеми сирітства (друк статті в ЗМІ).
8. Проведення міжвузівської науково-практичної конференції на тему: «Проблеми українського суспільства: право на життя» в рамках подолання проблем сирітства.

Важливим стимулом самовиховання громадянськості у студентів є проведення конкурсу «Проблеми українського суспільства: мої права». Метою конкурсу є сприяння утвердженню поваги до права в Україні.

Завданнями конкурсу є:

- підвищити загальний рівень правової культури та сприяти вдосконаленню системи правової освіти студентської молоді;
- формувати набуття необхідного рівня правових знань;
- сприяти створенню належних умов для отримання молоддю знань про свої права, свободи і обов'язки;
- виховувати у студентства повагу до права, гуманістичних правових ідей, загальнолюдських та національних правових цінностей;
- сприяти підвищенню рівня правової поінформованості студентства;
- залучати молодь до участі в інтелектуальних ділових іграх, громадських проектах.

У правовиховній роботі вищих навчальних закладів важливу роль відіграє залучення студентської молоді до посильної діяльності, яка передбачає певний обсяг правових знань, умінь та навичок. Це передусім участь у

студентському самоврядуванні, зокрема в роботі комісії з дисципліни і порядку, у різних формах роботи. Залучення студентської молоді до правоохоронної роботи в навчальному закладі та за його межами слід оцінювати з погляду проведення профілактичної роботи з студентською молоддю і з погляду набуття нею правового досвіду, виховання в неї непримиренного ставлення до негативних явищ життя.

Формування правової культури студентської молоді - це процес цілеспрямованого і систематичного впливу на правосвідомість особи (групи) за допомогою сукупності (комплексу) правовиховних заходів, певних способів і засобів, які має у своєму розпорядженні суспільство.

До основних напрямків вдосконалення правової освіти в Україні визначаємо:

- наукове, методичне та організаційне забезпечення розвитку правової освіти;
- розробка концепції правової освіти в Україні, відповідних галузевих та регіональних програм;
- підготовка висококваліфікованих наукових та науково-педагогічних кадрів у галузі правової освіти молоді;
- організація ступеневої системи правової підготовки;
- оптимальний вибір змісту, форм, методів та чіткої структури навчально-виховного процесу правової підготовки.

Правова освіта та правове виховання – важливе завдання сучасної системи освіти, необхідний елемент правової культури, умова становлення правосвідомості студентської молоді у сучасних умовах розбудови громадянського суспільства в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрейцев В.І. Сучасна правнича наука та освіта: на шляху до Болонського процесу. Вища школа. 2015. № 3. С. 36-54.
2. Кремень В.Г. Вища освіта в Україні. Навчальний посібник. Київ: «Знання». 2005. 327 с.
3. Закон України «Про вищу освіту». 2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
4. Ніколаєнко С.М. Вища освіта - джерело соціально-економічного і культурного розвитку Київ. «Знання», 2005. 256 с.
5. Права молоді в Україні. Методичний посібник. Видав-во Державного комітету України у справах сім'ї та молоді. Київ. 2013. С. 3-6.
6. Сущенко В.І. Проблемні питання реформування правничої освіти в Україні в контексті Болонського процесу. Вища школа. 2015. № 5. С. 21-25.
7. Савченко С.І. Правова освіта молоді: сучасний стан та шляхи вдосконалення. Соціокультурні чинники розвитку інтелектуального потенціалу українського суспільства і молодь. Наукові праці та матеріали конференції. Київ, 2021. Вип. 1. С. 661-665.